

Sa‘dullâh el-Halvetî’ye Atfedilen

Kasîde-i Bürde

Şerhi

Mine TAŞDEMİR KULUÇ

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1694

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Yayın | Imprint: Kitabe

Yayın No | Publication Number: 138

Kitap Adı : Sa'dullâh el-Halvetî'ye Atfedilen Kasîde-i Bürde Şerhi

Book Title : The Commentary on Qasîdat al-Burda Attributed to Sa'dullâh al-Khalwatî

ISBN : 978-625-5654-09-0

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786255654090

Yazar | Author: Mine Taşdemir Kuluç | orcid.org/ 0000-0001-9296-885X

Kurum | Institution: Milli Eğitim Bakanlığı | ROR ID: ror.org/00jga9g46

Editör | Editor: | Abdullah Kuluç | orcid.org/0000-0003-1119-1060

Kurum | Institution: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi | ROR ID: 00xvwpq40

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book - Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 219 (xiv+205)

Yayın Tarihi | Publication Date: Eylül | September 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRCS Tasavvuf | Mysticism, Religious experience

BISAC: REL037030 - İslam / Tasavvuf | Religion / Islam / Sufi

THEMA: QRYJ İslami mistisizm ve Sufizm | Islamic mysticism & Sufism

LC Classification: BP189.2 - Tasavvuf – İslam'daki mistik ve sufi gelenekler | Sufism – Islamic mysticism and orders

DEWEY: 297.41 - Tasavvuf | Sufism

WoS Category: Religion | Religion

WoS Citation Topics Meso: Islamic Studies | Islamic Studies

WoS Citation Topics Micro: Sufi Literature & Commentary | Sufi Literature & Commentary

Scopus Subject Areas: 1211 - Din Çalışmaları | Religious Studies; 1208 Dil ve Edebiyat Çalışmaları | Language and Literature Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Taşdemir Kuluç, Mine. *Sa'dullâh el-Halvetî'ye Atfedilen Kasîde-i Bürde Şerhi*. Ankara: FCR Yayın Ltd., 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Sa‘dullâh el-Halvetî’ye Atfedilen

Kasîde-i Bürde

Şerhi

Mine TAŞDEMİR KULUÇ

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Mine TAŞDEMİR KULUÇ

İstanbul'da doğan yazar, ilköğretim ve lise eğitimini aynı şehirde tamamlamıştır. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra aynı üniversitede Türk-İslam Edebiyatı alanında yüksek lisans yapmış; ayrıca Anadolu Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul Üniversitesi'nde ise Çocuk Gelişimi lisans programlarını tamamlamıştır. Akademik çalışmalarına Marmara Üniversitesi Din Eğitimi Anabilim Dalı'nda doktora düzeyinde devam eden yazar, meslek hayatını İstanbul'da Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak sürdürmektedir. Çocuk edebiyatı alanında *Tecvitli Masallar*, *Kakao Ağacı*, *Kıkırdayan Hırka* ve *Maviş* adlı eserlerinin yanı sıra Doç. Dr. Süleyman Gümrükçüoğlu ile birlikte hazırladığı *Öğretmenim Oyun Oynayalım Mı? (Eğitsel Oyunlarla Etkili Öğrenme)* isimli kitabı bulunmaktadır. Ayrıca, ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makaleleri mevcuttur.

The author was born in Istanbul, where she completed her primary and secondary education. She graduated from the Faculty of Theology at Sakarya University and subsequently earned a master's degree in Turkish-Islamic Literature at the same institution. In addition, she completed undergraduate programs in Turkish Language and Literature at Anadolu University and in Child Development at Istanbul University. She is currently pursuing doctoral studies in the field of Religious Education at Marmara University. Professionally, she works in Istanbul as a teacher of Religious Culture and Ethics. In the field of children's literature, she has published *Tecvitli Masallar*, *Kakao Ağacı*, *Kıkırdayan Hırka*, and *Maviş*, as well as *Öğretmenim Oyun Oynayalım Mı? (Effective Learning Through Educational Games)*, co-authored with Assoc. Prof. Süleyman Gümrükçüoğlu. She has also published articles in national and international journals.

Kitap Hakkında

Sa'dullâh el-Halvetî'ye Atfedilen Kasîde-i Bürde Şerhi

Bu kitap, İmam Bûsîrî'nin İslam edebiyatının en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen *Kasîde-i Bürde*'sine Sa'du'llâh el-Halvetî'ye atfedilen şerhi konu edinmektedir. Hz. Peygamber'e (sav) duyulan muhabbetin en güçlü ve estetik ifadelerinden biri olan *Kasîde-i Bürde*, asırlardır İslam dünyasında okunmuş, tercüme edilmiş ve şerh edilerek edebiyat ve tasavvuf geleneğinde kalıcı bir yere sahip olmuştur. Kitap, özellikle Süleymaniye Kütüphanesi'nde Fatih 3976 numarayla kayıtlı nüsha üzerinden hareketle, şerhin dil, üslup ve içerik özelliklerini incelemektedir.

Çalışmada şerhin metin yapısı ayrıntılı biçimde değerlendirilmiş; eserde geçen ayet, hadis ve dini kavramların tasavvufi yorumları çözümlenmiştir. Böylece şerhin yalnızca bir edebî açıklama değil, aynı zamanda Osmanlı toplumunun dinî algısını ve tasavvufi düşünce dünyasını yansıtan bir metin olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, Osmanlı edebiyatındaki şerh geleneği bağlamında *Kasîde-i Bürde*'nin niçin defalarca şerh edildiği ve bu sürecin edebî-tasavvufî açıdan nasıl bir birikim oluşturduğu tartışılmıştır.

Sonuç itibarıyla kitap, *Kasîde-i Bürde*'nin Osmanlı'daki şerh geleneği içerisindeki yerini tespit etmeyi ve Sa'du'llâh el-Halvetî'ye atfedilen bu şerhi ilmi bir çerçevede değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle hem klasik Türk edebiyatı araştırmaları hem de tasavvuf çalışmaları için önemli bir katkı sunmakta, Hz. Peygamber'e duyulan sevgi ve bağlılığın edebî bir miras olarak nasıl korunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kasîde-i Bürde; Sa'du'llâh el-Halvetî; Osmanlı şerh geleneği, tasavvuf; klasik Türk edebiyatı

About the Book

The Commentary on *Qasidat al-Burda* Attributed to Sa‘dullah al-Khalwatī

This book examines the commentary on *Qasidat al-Burda* attributed to Sa‘dullah al-Khalwatī. *Qasidat al-Burda*, composed by Imam al-Būṣīrī, is regarded as one of the most significant works of Islamic literature and one of the most powerful and aesthetic expressions of love and devotion to the Prophet Muhammad (pbuh). For centuries, the poem has been recited, translated, and commented upon throughout the Islamic world, leaving a lasting mark on both literary and Sufi traditions. Focusing particularly on the manuscript preserved in the Süleymaniye Library (Fatih Collection, no. 3976), this book explores the linguistic, stylistic, and thematic aspects of the commentary.

The study provides a detailed evaluation of the structure of the text, analyzing the Qur’anic verses, hadiths, and religious concepts incorporated into the commentary, as well as their Sufi interpretations. In doing so, it demonstrates that the commentary is not merely a literary explanation, but also a reflection of the religious perception and mystical worldview of the Ottoman period. Furthermore, within the broader framework of the Ottoman commentary tradition, the work discusses why *Qasidat al-Burda* was subject to repeated commentaries and how this process contributed to a rich body of literary and mystical heritage.

In conclusion, the book aims to situate *Qasidat al-Burda* within the Ottoman commentary tradition and to assess the significance of the commentary attributed to Sa‘dullah al-Khalwatī in an academic framework. In this respect, it provides a valuable contribution to the fields of Classical Turkish literature and Sufi studies, highlighting how devotion to the Prophet Muhammad (pbuh) has been preserved and transmitted as a literary and spiritual legacy.

Keywords: *Qasidat al-Burda*; Sa‘dullah al-Khalwatī; Ottoman commentary tradition; Sufism; Classical Turkish literature

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	xi
TABLO LİSTESİ	xii
ÖN SÖZ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İ (SAV) KONU EDİNEREN EDEBÎ TÜRLER VE KASİDE-İ BÜRDE

1.1. Hz. Peygamber'i (sav) Konu Edinen Edebi Türler	5
1.1.1. Ahmediyye/Muhammediyye	5
1.1.2. Hilye	6
1.1.3. Kırk Hadis	6
1.1.4. Mevlid	7
1.1.5. Mi'râc-nâme/Mi'râciye	7
1.1.6. Siyer	8
1.1.7. Na't	8
1.2. Kasîde-i Bürde Şâiri İmâm Bûsîrî	10
1.3. Kasîde-i Bürde	11
1.3.1. Kasîde-i Bürde'nin Bölümleri	11
1.3.2. Sebeb-i Te'lif	13
1.4. Türk İslâm Edebiyatı Şerh Geleneği İçinde Kasîde-i Bürde	14
1.4.1. Osmanlı Dönemi Kasîde-i Bürde Şerhleri	14
1.4.2. Cumhuriyet Dönemi Şerh ve Tercümelemler	16

İKİNCİ BÖLÜM

SA'DULLÂH EL-HALVETÎ'YE ATFEDİLEN KASİDE-İ BÜRDE ŞERHİ'NİN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

2.1. Âyetler ve Hadisler	17
2.1.1. Âyetler	17

2.1.2. Hadisler	22
2.2. Dinî Kavramlar	25
2.2.1. Allah/Rabb	25
2.2.2. Âyet/Kur'ân/Vahiy	27
2.2.3. Cehennem	28
2.2.4. Cihad	28
2.2.5. Cin/Şeytan	29
2.2.6. Duâ/Tesbîh	30
2.2.7. Farz/Sünnet	31
2.2.8. Fitne	32
2.2.10. Kâfir/Küfür (Dinden Çıkma)	34
2.2.11. Mîzân	35
2.2.12. Nübüvvet	36
2.2.13. Nübüvvet Mührü (Mühr-i Nübüvvet)	37
2.2.14. Peygamber	38
2.2.15. Şefaat	39
2. 3. Tasavvufî Kavramlar	40
2.3.1. Aşk	41
2.3.2. Derviş	43
2.3.3. Hayret	44
2.3.4. Hevâ/Heves	44
2.3.5. Himmet	45
2.3.6. Hüsn (Güzellik)	46
2.3.7. İhya	47
2.3.8. Kâbe Kavseyn (Yakınlığın Son Derecesi)	47
2.3.9. Kerem	49
2.3.10. Mağfiret	50
2.3.11. Melâmet (Kinama-Yerme)	51
2.3.12. Nefs/Nefis	52
2.3.13. Teberrük	54
2.3.14. Vecd	55
2.3.15. Zühd	56

2.4. Cemiyet	57
2.4.1. Şahıslar	57
2.4.1.1. Kısırâ (Nüşirevân bin Kubâd)	57
2.4.1.2. Ebrehe	58
2.4.1.3. Hz. Yûnus (a.s.)	59
2.4.1.4. Hz. Ebû Bekir (r.a.)	60
2.4.1.5. Hz. Âişe (r.a.)	61
2.4.2. Kavimler	62
2.4.2.1. Âd	62
2.4.2.2. Türk	63
2.4.2.3. Arap	63
2.4.2.4. Acem	64
2.5. İnsan	64
2.5.1. Sevgilide Güzellik Unsurları	65
2.5.1.1. Göz	65
2.5.1.2. Yüz	66
2.5.1.3. Yanak	66
2.5.1.4. Ağız	66
2.5.1.5. Dudak	67
2.5.1.6. Diş	67
2.5.1.8. Parmak	67
2.5.1.9. Ayak	68
2.5.1.10. Kulak	68
2.6. Tabiat ve Eşya	68
2.6.1. Madenler (Değerli Taşlar)	68
2.6.1.1. Altın	68
2.6.1.2. Gümüş	69
2.6.1.3. İnci	69
2.6.1.4. Sedef	70
2.6.2. Kozmik Âlem	71
2.6.2.1. Âlem	71
2.6.2.2. Cihân	72
2.6.2.3. Dünya	72

2.6.2.4. Yıldız	73
2.6.2.5. Ay	73
2.6.2.6. Güneş	74
2.6.3. Zaman ve Zamanla İlgili Unsurlar	75
2.6.4. Su ile İlgili Unsurlar	76
2.6.5. Toprak ile İlgili Unsurlar	77
2.6.6. Bitkiler ile İlgili Unsurlar	78
2.6.7. Hayvanlar ile İlgili Unsurlar	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SA‘DULLÂH EL-HALVETÎ‘YE ATFEDİLEN KASÎDE-İ BÜRDE ŞERHİ

83

3.1. Sa‘dullâh el-Halvetî‘ye Atfedilen Kasîde-i Bürde Şerhi’nin Nüshaları	83
3.2. Şerh Metninin Kuruluşunda Takip Edilen Yöntem	90
3.3. Metin	95

SONUÇ 183

KAYNAKÇA 189

EK 197

DİZİN 202

KISALTMALAR

Bk. / bk.	: Bakınız
b.y.	: Basım yeri yok
bs.	: Basım, Baskı
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi
Ed. / ed.	: Editör
Haz. / haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazret-i
h.	: Hicri
nr.	: Numara
ö.	: Ölümü, vefat tarihi
sy.	: Sayı
s.	: Sayfa numarası
Trc. / trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
v.dğr.	: Ve diğerleri
vr.	: Varak
yy.	: Yüzyıl
y.y.	: Yayıncı bilinmiyor

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Transkripsiyon Harfleri Tablosu

94

ÖN SÖZ

Tam adı Muhammed b. Sa'îd b. Hammâd b. Muhsin b. Abdullah b. Hayyân b. Sanhac b. Mellâl es-Senhâci el-Bûsîrî olan, daha çok “İmâm-ı Bûsîrî” ismiyle ün salan meşhur şâirin, Kasîde-i Bürde isimli çalışmasına yapılan anonim bir şerhin, tam transkripsiyonlu metnini, şerhin yapıldığı dönemin kültürünün, tasavvuf ve Divan Edebiyatı terimlerinin bu şerhe yansıma biçimini ortaya koymak için hazırlamış olduğumuz bu çalışmanın, Klasik Türk Edebiyatı araştırmacıları ve bu alana ilgi duyan herkes için bir örnek olacağı temennisi içerisindeyiz.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde çalışmayı takip eden ve hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Kenan Mermer'e ve Dr. Betül Elmacı Çetin'e teşekkür ederim. Ve yine bu süreçte desteklerini esirgemeyen anemem, babama ve kıymetli eşime teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Çalışmamızın konusunu İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Fatih 3976 arşiv numarası ile kayıtlı Kasîde-i Bürde şerhi oluşturmaktadır. Şerhin dili Osmanlı Türkçesi'dir. Kasîde-i Bürde'nin beyitleri, şerhte yer verilen bazı âyet-i kerimeler ve her beytin devamında tekrarlanan "Nitekim mütercim buyurur" cümlelerinden birkaçı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nesih yazısıyla yazılan bu nüshanın tamamı harekeliştir. Nüshanın varak sayısı 47 olup satır sayısı genellikle 19'dur, fakat 18 satırlı varaklar da vardır. Şerhin pek çok nüshası bulunmaktadır. Şerhin çok nüshasının olmasının, ilk yazılan Türkçe şerhlerden olmasıyla alakalı olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden şerh, her ne kadar birçok katalogda ve tez çalışmalarında Sa'dullâh el-Halvetî'ye ait bir şerh olarak zikredilse de bu şerh, Sa'dullâh el-Halvetî'nin izni ve işaretiyle bir müridi tarafından yazılmıştır. Bu konudaki bilgi yanlışlığını gideren isimlerden biri Ebubekir Sıddık Şahin'dir. Yazdığı yüksek lisans tezinde, bu şerhin Sa'dullâh el-Halvetî'ye ait olmama ihtimaline değinerek eseri onun oğlu ya da müridlerinden biri yazmış olabilir, diye de eklemiştir. Sa'dullâh el-Halvetî hakkında incelediğimiz kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Çalıştığımız nüshada herhangi bir istinsah kaydı bulunmamaktadır. Bununla birlikte eserin XVI-XVII. yüzyıllara ait olabileceğini gösteren iki husus vardır: Birincisi eserin en eski istinsah tarihinin 1617 yılına ait olması, ikincisi ise eserde "mütercim rahimehüllâh buyurur" ifadesiyle, manzumelerine

yer verilen şâir Le'âlî'nin vefat tarihinin 1563 olmasıdır. Şerh, telif bir eser olmayıp Farsça bir esere yapılan manzum terceme niteliğindedir. Başka bir şâire ait olan ve her beytin şerhinin sonunda yer verilen manzumelerde Farsça kelimelere yer verilmesi de bununla ilgilidir.

Çalışmamızın önemi, İslâmi Türk Edebiyatı alanında ortaya konan bu eseri, Latin harflerine tam transkripsiyonlu olarak çevirmek ve incelemesini yapmak suretiyle ilim camiasına katkıda bulunmaktır.

Şimdiye değin İmâm Bûsîrî'nin en kıymetli eseri olan Kasîde-i Bürde'sine pek çok şerh yazılmıştır. Çalışmamızın amacı Sa'dullâh el-Halvetî'ye atfedilen Kasîde-i Bürde Şerhi'ni çevriyazıya aktararak incelemesini yapmaktır. Bu çalışmamızla, alandaki araştırmacılara örnek teşkil etmek niyetindeyiz.

Çalışmamızı yaparken öncelikle eserin atfedilen şahsa aidiyetini araştırdık. İncelediğimiz tez çalışmalarından ve çalıştığımız şerhin dibâcesinden istifade ederek bu şerhin Sa'dullâh el-Halvetî'ye değil, onun bir mürîdine ait olabileceğine kani olduk. Daha sonra Hz. Peygamber (sav) ile İlgili Edebi Türler ve Kasîde-i Bürde ismini verdiğimiz birinci bölüme geçtik. Bu bölümde Hz. Peygamber'e (sav) duyulan muhabbet ve saygının bir tezahürü olarak yazılan edebi türlere ve şekil özelliklerine kısaca değindik. Birinci bölümün son başlığı olan Kasîde-i Bürde üzerinde, çalışmamızla doğrudan ilgili olması nedeniyle daha çok durduk. İkinci bölümde şerhin muhteva incelemesini yaptık. Üçüncü bölümde, farklı nüshalar ve çeşitli sözlükler yardımı ile çeviri yazıya aktarımını tamamladığımız Kasîde-i Bürde'ye ve bu manzum esere yapılan şerhe yer verdik. Vezin bilgilerini ve varak geçişlerini köşeli parantez ([])

içerisinde gösterdik. Haşiyeye yazılmış şiirleri ve şerhte yapılan hatalara dair düzeltme mahiyetindeki sözcükleri ve açıklamaları dipnotlarda gösterdik. Önce şârihin şerhe verdiği bölüm isimlerini, sonra sıra numarasını yazdık, daha sonra vezin bilgilerini verdik. Çalışmamızın “Sonuç” bölümünde, çalıştığımız şerh hakkında genel değerlendirmelerde bulunduk. Çalışmamızda istifade ettiğimiz tüm kaynakların künyelerine, “Kaynakça” bölümünde yer verdik. “Ek” bölümüne ise şerhin Osmanlı Türkçesi metnini ekledik.